

MA'MURIY JAZO TURINING TARBIYAVIY ROLI

Sarvar Saidov Faxriddin o'g'li

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti

Yurisprudensiya fakulteti. III bosqich talabasi

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.7809718>

ARTICLE INFO

Received: 29th March 2023

Accepted: 07^t April 2023

Online: 08th April 2023

KEY WORDS

Ma'muriy jazo, ma'muriy huquqbuzarlik, shaxsni tarbiyalash, ma'muriy javobgarlik, tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish, ma'muriy huquqbuzarni tarbiyalash.

ABSTRACT

Maqolaning maqsadi ma'muriy jazoning mohiyati va mazmunini ko'rib chiqish, ma'muriy jazoni qonuniylikni saqlashga yordam beradigan tarbiya mexanizmi sifatida o'rganish, shuningdek, mamlakatda yangi huquqbuzarliklar sodir etilishining oldini olishda ma'muriy jazo turining tarbiyaviy ahamiyatiga e'tibor qaratishdir.

Ma'muriy jazoning dolzarbligi shundan iboratki, ma'muriy huquqbuzarliklarga qarshi kurashish masalasi qonunga xilof ko'rinishlarning umumiy hajmida ularning ta'sirchan qatorini hisobga olgan holda, har doim alohida ahamiyatga ega. Ko'rinib turibdiki, mamlakatda huquq-tartibot holatiga ta'sir etuvchi muhim omillardan biri ma'muriy jazolarning keng doirasi hisoblanadi.

Ma'muriy jazo, ma'lumki, davlat tomonidan yoki davlat nomidan sodir etilgan ma'muriy huquqbuzarlik uchun qo'llaniladigan, birinchi navbatda, ma'muriy huquqbuzarlik sodir etgan shaxsni tarbiyalash maqsadida qo'llaniladigan yuridik javobgarlik chorasidir. Shuningdek, u ma'muriy javobgarlikka tortilgan shaxs tomonidan ham, boshqa shaxslar tomonidan ham huquqbuzarlik sodir etilishining oldini olish funksiyasini bajaradi.

Yana shuni ta'kidlash kerakki, ma'muriy jazoning turli shaxslarga ta'sir qilish mexanizmi bir xil emas, chunki aholining ma'naviy va madaniy darajasiga, ijtimoiy-huquqiy ong darajasiga, ma'muriy jazoning muqarrarligi prinsipi ijro etilishining to'liqligiga bog'liqlik mavjud. Shunga ko'ra, huquqbuzarliklarning profilaktikasi (tarbiya sub'yektlari) nafaqat potensial huquqbuzarlar, balki istisnosiz barcha jismoniy va yuridik shaxslardir, deb hisoblanadi. Shuningdek, ma'muriy jazo ma'muriy huquqbuzarlarga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish orqali shaxsiy va umumiy oldini olishga qaratilgan.

Ma'muriy jazoning samaradorligini har tomonlama o'rganish ma'muriy huquqbuzarlarga nisbatan samarali tarbiyaviy ta'sirni rivojlantirishga imkon beradi, bu esa ma'muriy jazo maqsadiga erishishga yordam beradi. Ma'muriy jazo orqali asosiy rolni ma'muriy huquqbuzarni tarbiyalash, uni tuzatish va qayta tarbiyalash bilan bog'lash mumkin. Buning uchun ma'muriy jazo hayotiy voqelikka mos kelishi, fuqarolar tomonidan adolatli deb qabul qilinishi, shuning uchun individual, mutanosib, maqsadga muvofiq, adolatli va muqarrar

bo'lishi, shaxsning individual xususiyatlari, axloqiy-psixologik qarashlari, munosabatlari asosida hamda intellektual va iroda kuchidan kelib chiqib tayinlanishi kerak.

Ma'muriy huquqbuzarliklar soni bevosita ma'muriy huquqbuzarning va boshqa shaxslarning hissiy va irodaviy tomoniga ta'sir qilish darajasiga bog'liqligini va ma'muriy huquqbuzarlik jarayonida bu ta'sir qanchalik samarali bo'lsa, huquqbuzarliklarning huquqiy ongi darajasi yuqori bo'lishini ta'kidlash joiz.

O'z navbatida, huquqbuzarga ta'sir kuchi inson ongiga ta'sir kuchiga mutanosibdir. Ma'muriy huquqbuzarliklar va boshqa shaxslarni tarbiyalash va tuzatishga qaratilgan bunday ta'sirning profilaktik yo'nalishi sifatida ma'muriy jazo turi ekanini alohida ta'kidlash mumkin. Shuning barobarida aytish lozimki, ma'muriy jazoning samaradorligi, uning tarbiyaviy ahamiyati respublikada mavjud ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi barcha qonu hujjatlarining ma'muriy va huquqiy sanksiyalarida aks ettirilgan jazo maqsadlariga erishishga qaratilgan huquqiy va ijtimoiy choralarning ijobiy ta'siriga bog'liqdir.

Majburiy ishlar insonning ruhiy holatiga va umuman uning psixologiyasiga, ayrim hollarda uning jamiyatdagi mavqeiga ta'sir qilgani uchun ham profilaktika chorasi deb hisoblash mumkin. Bunga dalil sifatida ma'muriy jazo turlaridan biri sanalgan majburiy mehnatga jalb qilish qo'rquvi nafaqat davlat, balki ta'lim jarayonining vositasi va huquqbuzarliklarning oldini olish chorasiga aylanishini ko'rsatish mumkin.

Ma'muriy jazo har doim sodir etilgan huquqbuzarlik holatiga salbiy baho beradi. U majburlov chorasi bo'lib, ayni paytda tarbiyaviy maqsadni ham o'z ichiga oladi va yangi huquqbuzarliklar sodir etilishining oldini olish uchun qo'llaniladi.

Ma'muriy jazo jismoniy shaxsning insoniy qadr-qimmatini kamsitishi va unga jismoniy azob-uqubatlar keltirishi, yuridik shaxs uchun esa uning ishchanlik obro'siga putur yetkazishi mumkin emas. Lekin bu to'g'rimi va bu haqiqatmi? — degan chuqur o'ylantiruvchi savolni markazga qo'yish mumkin. Bunga javob tariqasida muallif tomonidan quyidagicha fikrni keltirish o'rinli deb topildi:

Ma'muriy jazo choralari qo'llash bilan bog'liq cheklash va mahrum qilishlar, albatta, huquqbuzarlarga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatadi, o'zlarining xatti-harakatlari haqida o'ylashga, qonuniy talablarga vijdonan rioya qilishga undaydi.

Agar davlat va jamoat tomonidan qoralash ma'muriy javobgarlik mohiyatiga xos bo'lsa, u har qanday holatda ham shaxs maqomidagi ishchanlik obro'sida namoyon bo'ladi. Ma'muriy javobgarlik huquqbuzarning huquqqa xilof qilmishlari jamiyat tomonidan qoralanmagan holda huquqbuzarliklar sodir etilishining oldini olish funksiyasini bajarmaydigan oddiy rasmiyatchilikka aylanishi mumkin. Bundan tashqari, yuridik shaxsni boshqarish uchun ma'muriy javobgarlikka tortilish ularning faoliyatining ma'lum bir nopokligini va yomon ishbilarmonlik obro'sini anglatishi kerak. Shaxs uchun esa ma'muriy javobgarlikka tortish sharmandali hodisa bo'lishi kerak. Takroran jazolanish qo'rquvi uni qayta jinoyat qilishdan saqlaydi. Shundagina ma'muriy jazolarning tarbiyaviy roli samarali bo'lishi va ular huquqbuzarliklarning oldini olishga chinakam hissa qo'shadi deyish mumkin.

Yuqori o'rinlarda berilgan fikr-mulohazalarga xulosa qilib shuni ta'kidlash lozim topildiki, ma'muriy jazolar huquqning ko'plab sohalarini (masalan, ma'muriy, konstitutsiyaviy, fuqarolik, mehnat, jinoyat-protsessual va boshqalar), aslida sodir etilgan huquqbuzarliklarga nisbatan davlat tomonidan berilgan salbiy bahoni ifodalaydi. Ularning

tayinlanishi huquqlarni cheklaydi va aybdorga qo'shimcha majburiyatlarni yuklaydi. Ma'muriy jazo nafaqat jazolash vazifasini, balki sub'yektda qonunga hurmat va qonun, tartib-qoidalarga rioya qilishni rivojlantirishga qaratilgan tarbiyaviy funksiyani ham bajaradi. Ma'muriy jazo qo'llash amaliyotining pirovard maqsadi ma'muriy va boshqa huquqbuzarliklarning shaxsiy va umumiy oldini olishdir.

References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining qabul qilingan kunning 25- yilligi munosabati bilan bo'lib o'tgan tantanali marosimdagi "Konstitutsiya – erkin va farovon hayotimiz, mamlakatimizni yanada taraqqiy ettirishning mustahkam poydevoridir" nomli nutqidan // 'Xalq so'zi. 2017-yil 7 dekabr. 247 (6741)-son.
2. Бахрах Д. Н., Россинский Б. В., Стариков Ю. Н. Административное право: Учебник для вузов. — 3-е изд., пересмотр, и доп. — М.: Норма, 2007. — 816 с.
3. Зубкова В.И. Уголовное наказание и его социальная роль: теория и практика. – М.: «НОРМА», 2002. – 304 Б.
4. Л.Л. Попов, А.П. Шергин. Управление. Гражданин. Ответственность. Сущность, применение и эффективность административных взысканий. Л., "Наука", 1975, 251 с.
5. Матмуратов Б.Ж. Либерализация уголовного наказания – надежная законодательная база для построения подлинного гражданского общества, правового государства // Суд-хуқуқ ислоҳоти назарияси ва амалиёт мавзусида халқаро илмий-амалий конференция. 12 декабрь 2001 й. – Т.: ТДЮИ, 2001. – 16–17-б.
6. Назаров М.А. Ограничения назначения наказаний в виде лишения свободы // ТДЮИ илмий мақолалар тўплами. 2005. No 2. – 95–99-б.
7. Рустамбаев М.Х. Современное состояние и перспективные задачи судебно-правовой реформы в Республике Узбекистан // Материалы международной научно-теоретической конференции. «Современные проблемы борьбы с преступностью», посвященной 70-летию юбилею профессора Каиржанова Елегена Изтлеуовича – Т.: ТДЮИ. 2003. – 28–37-б.
8. Urazov Nurmuhhammad; Saidov Sarvara Fakhriddinovich. DEMOCRATIC REFORMS IMPLEMENTED IN UZBEKISTAN. JURISPRUDENSIYA. 3-jild, 4-son.2022.
9. Sarvar S.F. Jamiyatda huquqiy madaniyatni shakllantirish. Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar, nazariy va amaliy strategiyalar tadqiqi. №1 sonli respublika ko'p tarmoqli ilmiy konferensiya. 24-sentyabr 2022-yil.
10. www.dsmi.uz
11. www.tdpu.uz
12. <https://core.ac.uk>
13. scientists.uz
14. https://t.me/jalilova_dilshoda_2292
15. https://t.me/ilmiy_yordam_beraman